

VERSLAG

VASTGESTELD

Bijeenkomst	: Workshop BA2020
Datum	: 31 mei 2017
Tijdstip	: 15.00 – 17.00 uur
Locatie	: Hampshire Hotel, Babylon, Den Haag

Deelnemers:

Antine van Nederpelt	Openbaar Ministerie
Alrik de Haas	OMVR Advocaten
Cornelie Bol	Uitvoeringsorganisatie
Eelco Meerdink	De Brauw
Ferdinand Grapperhaus	Allen & Overy
Jeroen Brouwer	BC Advocaten / Examencommissie
Joanne Reddingius	Openbaar Ministerie / SSR
Joris Paulussen	Examencommissie BA
Maarten Stekelenburg	Dingemans van der Kind
Margreet Ashmann	Raad voor de rechtspraak / Universiteit Leiden
Monique Rademaker	Raad van de orde Breda / Middelburg
Renée van der Zwan	De Clerq / CvA
Richard Verkijk	Rechtbank Limburg

Aanwezig namens NOvA: Bart van Tongeren (AR), Bert Fibbe (AR), Bernard de Leest (AR), Lucas Korsten (landelijk bureau), Willem-Jan van Elk (gespreksleider), Klaartje Sluijs (landelijk bureau; verslag)

Opening

Bart van Tongeren, samen met Bert Fibbe portefeuillehouder BA2020 in de algemene raad, heet de aanwezigen welkom. Vanuit de algemene raad is ook Bernard de Leest aanwezig.

Vandaag is de laatste van vier workshops, waarbij een gemêleerd gezelschap van advocaten van kleine en grote kantoren, aanbieders van opleidingen en experts wordt gevraagd te reflecteren op de mogelijke contouren van een (toekomstbestendige) beroepsopleiding voor advocaten in 2020 (BA2020). Het betreft deskundigen met wie Lucas Korsten eerder gesprekken heeft gevoerd. De contouren zijn mede op basis van deze gesprekken tot stand gekomen.

Zoals eerder toegelicht betreft het een zogenoemde ‘greenfield’ exercitie, het gaat in principe niet over de huidige beroepsopleiding, waarvan de kwaliteit goed is. De kernvraag van de BA2020 exercitie is hoe, beginnend met een blanco stuk papier, een ideale en toekomstbestendige beroepsopleiding eruit zou zien, gezien vanuit het primaire doel van de waarborging van, en verdere verhoging van, de kwaliteit van de advocatuur. De algemene raad heeft over de opzet en invulling van die toekomstige opleiding nog geen besluit genomen; dat gebeurt pas na afronding van deze serie van workshops én de daarop volgende openbare consultatie. Wel heeft de AR uitgangspunten gekozen voor de uitwerking van de BA2020.

De resultaten van de workshops worden gebruikt bij het opstellen van het consultatiedocument BA2020, dat komende zomer breed wordt uitgezet. Vervolgens zal de algemene raad een besluit nemen over de aard en invulling van de beroepsopleiding voor advocaten in 2020.

Na een voorstelronde geeft Bart van Tongeren het woord aan Willem-Jan van Elk, gespreksleider van de workshop.

Willem-Jan van Elk schetst de agenda van de middag: om te beginnen zal Lucas Korsten een presentatie geven over de contouren BA2020; daarna volgt discussie over deze contouren aan de hand van drie stellingen. Tot slot is er ruimte voor aandachtspunten die niet in de stellingendiscussies naar voren zijn gekomen. Na afloop, tijdens een borrel, is er gelegenheid om na te praten.

Uitgangspunten NOvA en opbouw contouren BA2020

Aan de hand van een presentatie geeft Lucas Korsten een toelichting op de opbouw en de verschillende elementen voor de contouren voor de BA2020 en de uitgangspunten van de NOvA die hieraan ten grondslag liggen. De stageperiode zal, zoals de Advocatenwet voorschrijft, drie jaar blijven duren. Toelating tot de stage biedt de toegang tot het beroep van advocaat (een dienstverband met een kantoor, inschrijving op het tableau en toelating tot de beroepsopleiding). Succesvolle afronding van de stageperiode zal toegang bieden tot het zelfstandig uitoefenen van het beroep van advocaat, zonder begeleiding van een patroon. Het leren houdt niet op na afronding van de stageperiode; nadrukkelijk wordt gekeken naar de doorloop in de fase van de permanente opleiding.

De stageperiode bestaat uit vier onderdelen, die in samenhang beschouwd worden:

- Beroepsethiek en procesvaardigheden: essentieel voor de kwaliteit van de advocatuur; dit onderdeel beslaat de volle drie jaren van de stage, wordt gegeven in gemengde groepen, en krijgt naar het einde toe een steeds grotere focus op toepassing (pleitoeefeningen, intervisie, etc.)
- Cognitie en praktijkvaardigheden, met de nadruk op toepassing in de beroepspraktijk; het streven is om dit onderdeel te geven in de eerste twee jaren van de stageperiode, waarbij de focus gaat naar specialisatie en een verschuiving naar meer homogene groepen. Er wordt uitgegaan van drie (thans ook gehanteerde) leerlijnen.
- Werken en leren in de kantoorpraktijk ('praktijk-leren'); dat de meeste tijd omvat in de stageperiode en de volle drie jaren van de stageperiode blijft beslaan. De BA2020 wil recht doen aan ook deze leerervaringen. De stagiaire verzamelt de resultaten hiervan in een portfolio.
- Een samenhangende sturing van de activiteiten in de stageperiode. Dit gebeurt aan de hand van een persoonlijk ontwikkelplan, dat dient als het persoonlijke spoorboekje van de stagiaire. De POP wordt in nauwe samenspraak tussen stagiaire, mentor en het (versterkte) patronaat opgesteld en bijgehouden, en besteedt aandacht aan gewenste richting en specialisatie, passend bij praktijk en werkzaamheden in kantoor.

Een nieuw element in de BA2020 is een cognitieve toelatingstoets vooraf, waarbij de gedachte is dat deze selecterend van karakter is. Het cognitieve niveau van de stagiaires die momenteel in de BA instromen, blijkt namelijk behoorlijk wisselend, waardoor in de BA kostbare tijd verloren gaat aan het herhalen van stof die als bekend moet worden verondersteld. Door bij instroom de kennislat op een bepaald (hoger) niveau te leggen, kan 're-teaching' worden voorkomen en kan de focus meer liggen op de toepassing in de beroepspraktijk. Lucas Korsten geeft aan dat de precieze inhoud van de toelatingstoets nog moet worden uitgewerkt. Ook komt nog - later deze workshops, bij de discussie - aan de orde of er met één generieke toets wordt gewerkt of dat hierin al onderscheid kan worden gemaakt naar de drie onderscheiden leerlijnen.

Als mogelijk onderdeel van de toelatingstoets wordt gedacht aan een assessment voorafgaand aan de BA, waarbij wordt getoetst op zogenoemde niet-leerbare vaardigheden, bijvoorbeeld analytische vaardigheden: is een kandidaat in potentie geschikt voor het beroep van advocaat?

Door dit vooraf te toetsen, kan uitval uit de BA worden voorkomen. Daarnaast kan een assessment inzicht geven in de specifieke ontwikkelpunten van een stagiaire, en daarmee input vormen voor het formuleren van het POP.

Alrik de Haas informeert of de toelatingstoets een verhoging van kosten voor de BA met zich meebrengt. Bart van Tongeren antwoordt dat dit niet per se het geval zal zijn. Mogelijk worden juist kosten bespaard omdat de BA door de invoering van een toelatingstoets efficiënter kan zijn.

Lucas Korsten vervolgt zijn verhaal met de opmerking dat de NOvA de beroepsopleiding integraal zal (laten) aanbieden. Omdat het waarde heeft de toegepaste cognitie en praktijkvaardigheden in het onderwijs met elkaar te integreren (zoals nu voorgesteld per leerlijn), is het idee om geaccrediteerde aanbieders de mogelijkheid te geven om - onder strenge kwaliteitseisen van de NOvA - het geïntegreerde geheel van 'toepassing cognitief en praktijkvaardigheden' aan te bieden. De NOvA blijft eindverantwoordelijk. Hoe de accreditatie en de toetsing wordt ingericht, zal nog worden uitgewerkt.

Monique Rademaker vraagt zich af of procesvaardigheden onderdeel kunnen blijven van de plaatselijke opleiding. Bart van Tongeren geeft aan dat in zijn beleving die invulling lokaal van elkaar afwijkt en dat dit onderwerp van nadere uitwerking is.

Margreet Ashmann (ook lid van de Commissie Civiel Effect) informeert hoe een toelatingstoets zich verhoudt tot de wettelijke bepaling dat Civiel Effect toegang biedt tot de BA. Is het wel mogelijk om een selecterende toelatingstoets in te voeren? In het gezelschap wordt aangegeven dat andere togaberoepen ook bovenop het civiel effect aanvullende eisen bij de entree stellen.

Richard Verkijk geeft aan dat de rechterlijke macht al langere tijd gebruikmaakt van assessments, en dat het IQ in hun ervaring een grote voorspellende waarde blijkt te hebben..

Margreet Ashmann vindt de rechterlijke macht niet helemaal vergelijkbaar met de advocatuur. Bij de rechterlijke macht is twee jaar praktijkervaring voorafgaand aan de opleiding vereist. Wel ziet zij dat ervaring daar heeft uitgewezen dat analytisch vermogen een kritische succesfactor is.

Renée van der Zwan informeert of het de bedoeling is om uitsluitend aan het begin van de BA een toets af te nemen of ook aan het eind. Op die manier maak je de vooruitgang in ontwikkeling inzichtelijk. Lucas Korsten geeft aan dat in deze contouren alleen aan het begin deze vorm van toetsing plaatsvindt; gedurende de opleiding wordt continu de voortgang gemonitord en krijgt het portfolio een grote(re) rol in het vastleggen van mijlpalen.

Renée van der Zwan vraagt naar het precieze onderscheid tussen proces- en praktijkvaardigheden; waar ligt de knip? Lucas Korsten geeft aan dat de precieze scheidslijn tussen beide nog uitgewerkt wordt, maar dat de procesvaardigheden samenhangen met het procesmonopolie en volgens de uitgangspunten van de algemene raad tot de basisvaardigheden van de advocaat behoren.

Ferdinand Grapperhaus vindt dat er in de BA geen expliciet onderscheid nodig is tussen proces- en praktijkvaardigheden aangezien deze met elkaar vervlochten zijn.

Alrik de Haas vraagt wat de probleemstelling is die de contouren BA2020 moeten oplossen. Er is namelijk binnen de huidige BA, met name bij strafrecht, de laatste tijd veel ontwikkeld en verbeterd. Bij de leerlijn strafrecht functioneert de huidige BA gewoon goed, aldus De Haas. Ook Cornelia Bol

is die mening toegedaan. Bart van Tongeren benadrukt nogmaals het belang van toekomstbestendigheid van de opleiding, bijvoorbeeld de digitale ontwikkelingen en het groeiende belang van ethiek, zoals dat breed door de geïnterviewden wordt aangegeven. Daarnaast geeft hij aan dat de goede onderdelen van de huidige beroepsopleiding, de opgedane expertise en kennis bij bijvoorbeeld docenten, absoluut behouden moeten blijven in de visie van de algemene raad. Willem-Jan van Elk geeft aan dat zaken veranderen geen doel op zich is en dat de contouren na de openbare consultatie tegen de huidige BA aan worden gehouden. Eelco Meerdink maakt in dit verband de kanttekening dat niet alle kantoren de huidige BA, ondanks de positieve visitaties, als positief ervaren.

Discussie aan de hand van stellingen

Willem-Jan van Elk bedankt Lucas Korsten voor de toelichting en gaat over op de discussie over de contouren BA2020 aan de hand van drie thema's:

- een selectieve toelatingstoets;
- een samenhangende sturing gedurende de gehele stage;
- cognitie en vaardigheden in samenhang organiseren.

Hij benadrukt nogmaals dat het doel van de discussie is om argumenten voor en tegen te verzamelen en niet om het eens te worden met elkaar of om besluiten te nemen.

Om de discussie op gang te brengen zijn drie stellingen geformuleerd. De eerste stelling luidt als volgt:

Een toelatingstoets is noodzakelijk als basis voor een opleiding die zowel efficiënt (geen herhalingen) als effectief (waarborgt kwaliteit advocatuur) is.

Joris Paulussen heeft zich, ter voorbereiding op de workshop, verdiept in de wijze waarop o.a. de medische faculteiten de selectie van kandidaten aanpakken. Zijn conclusie is dat het belangrijk is om het profiel voor de (beginnende) advocaat goed uit te schrijven, dat een cognitieve toets alleen effect heeft op het eerste leerjaar, dat de selectie zich moet richten op het type advocaat dat nodig is, en dat een toets ook ongelijkheid kan creëren en daarmee geen recht doet aan de wellicht ook gewenste diversiteit van de balie.

Volgens Margreet Ashmann heeft een toelatingstoets beperkingen. Je toetst er met name kennis mee en in mindere mate iemands inzicht in de materie. Het meten van analytische vaardigheden en oordeelsvorming kan alleen door middel van toetsen met een zekere diepgang; het is niet eenvoudig om deze samen te stellen. In het algemeen, is haar visie, ontbreekt het vaak aan analytisch vermogen bij afgestudeerde juristen.

Cornelie Bol vraagt wat onder het toetsen van niet-leerbare vaardigheden wordt verstaan. Gaat het om meer dan alleen een capaciteitentest? Willem-Jan van Elk geeft aan dat dit nog een punt van discussie is en merkt op dat de uitkomst van een assessment niet alleen een selectiedoel kan hebben, maar ook input kan geven voor het persoonlijk ontwikkelplan (POP).

Renée van der Zwan vraagt zich af of het opnemen van een assessment nog wel binnen het wettelijk kader valt. Margreet Ashmann roept een symposium van de NOvA van een aantal jaren geleden in herinnering; op dat moment was het invoeren van een 'BAR-exam' nog een 'no go'.

Ferdinand Grapperhaus is een voorstander van een cognitieve toelatingstoets. Daarmee ligt volgens hem de verantwoordelijkheid ook waar deze thuishoort: buiten de beroepsopleiding, bij de universiteiten. Het testen van EQ door middel van een assessment is in zijn ogen echter geen taak

van de NOvA. Dit is iets wat in het vrije beroep wordt geregeld en kantoren zelf oppakken. Het beoogde profiel van aan te nemen advocaten verschilt immers van kantoor tot kantoor.

Antine van Nederpelt vertelt dat het openbaar ministerie profielen heeft opgesteld met behulp van een professioneel assessmentbureau. Er wordt op verschillende aspecten getest. Op basis van de assessment-uitkomst brengt het bureau een advies uit over de geschiktheid van een kandidaat. De uiteindelijke keuze wordt echter gemaakt door de centrale selectiecommissie van het OM.

Margreet Ashmann ziet ook dat er sprake is van niveauverschil aan de start van de BA, maar vraagt zich af of een toelatingstoets de juiste oplossing is om dit weg te nemen. De NOvA zou ook kunnen overwegen om universiteiten te stimuleren om 'legal clinics' en togajaren te ontwikkelen en aan te bieden.

Jeroen Brouwer vult aan dat men in de Verenigde Staten weer aan het terugkomen is van BAR-examens. Ligt de oplossing niet meer in de samenwerking tussen universiteiten, NOvA, openbaar ministerie en rechterlijke macht?

Maarten Stekelenburg vindt dat er niet blindgestaard moet worden op het civiel effect. De eerste toets in de huidige BA heeft al veel weg van een toelatingstoets. Joris Paulussen vult aan dat je ook een bindend advies zou kunnen verbinden aan de voortgangstoetsen tijdens de BA. Alrik de Haas vraagt in dit opzicht aandacht voor de rol van de mentor. Deze kan een belangrijke rol spelen bij het opstellen van bindend studieadvies. Hij herhaalt nog eens dat er in de huidige BA niet bij alle rechtsgebieden sprake is van herhaling van cognitieve stof. Bij strafrecht wordt bijvoorbeeld veel kennis als bekend verondersteld zodat bijeenkomsten optimaal effectief zijn.

Willem-Jan van Elk vat samen dat de deelnemers herkennen dat er in de huidige BA sprake is van herhaling en dat een selecterende toelatingstoets een manier is om dit op te lossen. Een assessment, waarbij bijvoorbeeld het EQ van een kandidaat wordt getoetst, lijkt meer voorbehouden aan kantoren zelf. De praktische kanten van het invoeren van een toets, het moment van toetsing, en de wettelijke inkadering ervan zal nog nader moeten worden uitgewerkt. Datzelfde geldt voor de mogelijke rol van de patroon en de mentor in dit kader.

Willem-Jan van Elk rondt de discussie af en brengt de tweede stelling in:

Het borgen van de kwaliteit van (de instroom in) de advocatuur vergt een samenhangende besturing van de activiteiten uit de gehele stage.

Monique Rademaker kan zich vinden in de stelling maar vraagt zich af hoe deze samenhang kan worden geborgd. Willem-Jan van Elk geeft aan dat de POP en het portfolio hierin een belangrijke rol spelen, alsmede de mentor en het (versterkte) patronaat.

Renée van der Zwan brengt de kwaliteit van de leeromgeving ter sprake: wat leert een stagiaire waar? zonder dat daarin doublures optreden. Het zou goed zijn als er ook eisen kunnen worden gesteld aan het opleidende kantoor en aan het patronaat. Cornelia Bol is het met haar eens. Advocaten zijn immers niet per se goede begeleiders of opleiders; de grootte van het kantoor is daarbij volgens haar niet discriminerend. Monique Rademaker onderschrijft dat laatste.

Bart van Tongeren onderschrijft dat de kwaliteit van het patronaat een belangrijk punt van aandacht is voor de BA2020. Aan de ene kant is er behoefte aan maatwerk en de mogelijkheid om te kunnen ingrijpen als begeleiding onder de maat is, aan de andere wil de algemene raad de kantoren waar het goed loopt niet belasten met bureaucratie. Het is zoeken naar de juiste balans.

Monique Rademaker doet de suggestie om kleine kantoren meer samen te laten werken waar het gaat om het begeleiden van stagiairs; aan de kwaliteit van opleiden mogen geen concessies worden gedaan. Joris Paulussen is het hiermee eens en geeft aan dat er veel te leren valt van de opleidingsstructuur bij (dier)geneeskunde; hier hebben de kleine opleidingspraktijken zich samen georganiseerd.

Het gebruik van een portfolio zou, in de hier gepresenteerde contouren, recht doen aan (de waardering voor) het leren in de praktijk. Margreet Ashmann waarschuwt voor de bureaucratie die het bijhouden van een portfolio met zich kan meebrengen. Bij de rechterlijke macht is dit verworden tot een papieren moloch. Antine van Nederpelt maakt hierbij de kanttekening dat het portfolio bij het openbaar ministerie wel goed werkt. Eelco Meerdink pleit ervoor vooral goed te kijken naar het probleem wat met een portfolio zou moeten worden opgelost.

Willem-Jan van Elk rondt de discussie af en gaat over naar de derde en laatste stelling. Deze luidt: ***In een goede beroepsopleiding zijn cognitie en vaardigheden in het onderwijs verweven, en gericht op praktische toepassing en reflectief denken. Een accreditatieregime moet deze onderwijsonderdelen dan ook geïntegreerd behandelen.***

Joris Paulussen onderschrijft de stelling. Als aandachtspunt noemt hij de rol en inzet van de stagiaire zelf. Zijn/haar betrokkenheid is en blijft de kritische succesfactor.

Renée van der Zwan is van mening dat ook het ethiekonderwijs in samenhang met cognitie en vaardigheden moet worden gezien; door dit onderwerp afzonderlijk aan te bieden zal ethiek in haar ogen onvoldoende gaan leven. Voor het kweken van een ethische voedingsbodem zijn voorbeelden uit de praktijk nodig.

Eelco Meerdink is daarentegen voorstander van het afzonderlijk en in gemengde groepen aandacht besteden aan ethiek en aan de plaats van de advocaat in de maatschappij. Daarbij gaat het in de eerste plaats om het ontwikkelen van ethisch bewustzijn. Hiermee krijgt dit onderwerp juist het benodigde extra 'gewicht'. Hij onderschrijft bovendien de gekozen combinatie van 'toepassing cognitief' met praktijkvaardigheden.

Ook Ferdinand Grapperhaus en Maarten Stekelenburg zijn van mening dat (méér) ethiek in de BA thuishoort, waarbij gemengde groepen een absolute meerwaarde hebben, en onder de verantwoordelijkheid van de NOvA valt. Ferdinand Grapperhaus doet de suggestie de BA met ethiek te beginnen. Cornelia Bol geeft aan dat dat in de huidige BA het geval is.

Alrik de Haas geeft aan dat cognitie en vaardigheden in de huidige BA bij strafrecht al zijn verweven. Het onderwijs is gericht op zowel kennen als kunnen.

Cornelia Bol merkt op dat dit wellicht het geval is voor strafrecht en bestuursrecht, maar dat er voor de civiele leerlijn in de huidige BA geaccrediteerde aanbieders zijn, waardoor de situatie een iets andere is dan bij strafrecht (waar alle stagiaires zowel het vaardigheden- als het cognitieve onderwijs bij de UO volgen). Dit neemt niet weg, dat ook in het cognitieve civiele onderwijs natuurlijk 'kennen' en 'kunnen' door elkaar heen lopen. Hoe dat vorm wordt gegeven in het cognitieve onderwijs van de andere aanbieders is een vraag.

Wvttk

Willem-Jan van Elk biedt de aanwezigen de ruimte om punten in te brengen die nog niet aan de orde zijn geweest.

Alrik de Haas biedt aan om, na de consultatie van de contouren BA2020, als hoofddocenten met de NOvA mee te denken over de verdere uitwerking van een en ander. Willem-Jan van Elk geeft aan dat dit goed past binnen de stap in het proces waarin de contouren tegen de huidige BA worden aangehouden.

Ferdinand Grapperhaus geeft aan behoefte te hebben aan meer informatie over de gevolgen voor het Civiel Effect en de zienswijzen van de universiteiten.

Margreet Ashmann pleit voor overleg tussen de NOvA en universiteiten, bijvoorbeeld over de grote hoeveelheid masters en het ontbreken van gemeenschappelijke eindtermen.

Renée van der Zwan informeert of de opmars van artificial intelligence wordt meegenomen in de contouren BA2020. Bart van Tongeren onderschrijft het belang van dit onderwerp. De IBA in Belfast die hij onlangs bijwoonde, was volledig aan artificial intelligence gewijd.

Eelco Meerdink merkt op dat hij uit meerdere hoeken, waaronder de grote kantoren en de sociale advocatuur, het geluid hoort dat de totale belasting van de BA minder zou moeten. Is deze wens meegenomen in de contouren BA2020?

Willem-Jan van Elk antwoordt dat de contouren uitgaan van een efficiëntere en effectievere BA, maar dat nog gekwantificeerd moet worden op welke wijze dit vorm krijgt.

Antine van Nederpelt vraagt ten slotte of er tijdens de BA ook ruimte is voor inkijkstages bij de rechterlijke macht en het openbaar ministerie. Zij geeft aan hierover graag mee te denken.

Sluiting

Willem-Jan van Elk bedankt alle aanwezigen voor hun komst naar Den Haag en hun waardevolle input.